

DRIE NIEUWE RECAPITULERENDE LIEDEREN: TWE E G E N T S E E N E E N W E S T - V L A A M S

Willy L. Braekman

Recapitulerende liederen vormen een bijzondere groep gezelschapsliederen met kenmerken die ze duidelijk onderscheiden van alle andere. Opvallend is dat in dergelijke liederen elke strofe op het einde de voorgaande in beknopte vorm herhaalt. Naarmate het lied vordert, worden de strofen dan ook steeds langer en de laatste is daardoor uiteraard ook de uitvoerigste.

Bij deze gezelschapsliederen is er een voorzanger en een groep toehoorders die het refrein voor hun rekening nemen. Wat ook opvalt is dat de voorzanger een rolprent, een beschilderd doek of een groot blad papier bij zich heeft waarop allerlei voorstellingen - vooral voorwerpen - staan die in het lied ter sprake komen. De voorzanger wijst die met een stok aan en zegt ook hoe ze heten: "hier is ... en daar is ...". Het is natuurlijk welbekend dat ook de markt-zanger misschien dikwijls, zeker nu en dan, een rolprent gebruikte (bv. bij moordliederen). Het verschil tussen een recapitulerend lied en een marktlied is echter wel duidelijk. Het laatstgenoemde vertelt een verhaal, een gebeurtenis of een voorval waarbij het in de regel om menselijke handelingen gaat. Een recapitulerend lied daarentegen noemt in de eerste plaats dingen die bij elkaar worden gezet zonder dat daarbij enig logisch of chronologisch verband tussen bestaat.

Dit soort liederen blijkt in de tweede helft van de negentiende eeuw bijzon-

der populair te zijn geweest, vooral dan toch te Gent, zo zeer zelfs dat men van een Gents genre zou kunnen gewagen. Tot op heden zijn een zevental dergelijke liederen gesignaleerd, de meeste inderdaad afkomstig uit Gent of omstreken (!).

Bij deze liederen kan men twee groepen onderscheiden. De ene wordt naar de beginregel "Het Manneken dat kakt" genoemd:

Hier is het huis en daar is het dak
En daar is het manneke dat kakt.

De andere is "De Vogel en de Vis"-groep, aldus genoemd naar het slot of het refrein van de eerste strofe:

Hier is de vogel (*driemaal*)
Hier is de vis die bedrieglijk is (*bis*)

Beide groepen zijn even sterk vertegenwoordigd. Naarmate echter het aantal bekende teksten toeneemt, blijkt ook dat bij deze liederen allerlei varianten voorkomen en dat ze qua vorm zowel als qua inhoud sterke verschillen kunnen vertonen. Geleidelijk aan wordt duidelijk dat voor deze liederensoort de indeling in twee subgroepen maar tot op zekere hoogte opgaat.

Op slechts een paar uitzonderingen na zijn alle tot nu toe bekende liederen ook uit mondelinge overlevering opgetekend. Van de enkele die uit handschriften, gedrukte boekjes of blaadjes afkom-

stig zijn, komt het oudste voor in een West-Vlaams handschrift van 1904.

Het moge dan ook een belangrijk feit genoemd worden een recapitulerend lied te vinden dat in de achttiende eeuw werd opgetekend. Daardoor wordt de spreiding in de tijd van dit soort liederen heel wat ruimer, en ook de tot nu toe veronderstelde Gentse origine wordt er minder overtuigend door.

Naast dit lied signaleren we hierna nog twee nieuwe Gentse liederen uit de late negentiende en uit de twintigste eeuw die dan weer de Gentse populariteit in de genoemde periode kunnen affirmeren. Het besluit ligt voor de hand: over de oorsprong van dit soort liederen is het laatste woord nog niet gezegd.

1. 'Savonds in klaer maeneschijn' (18de eeuw)

De hiernavolgende tekst is afkomstig uit hs. 1762 (p. 178-182) van de Gentse universiteitsbibliotheek. Het is een uitvoerige verzamelbundel met liederen van allerlei aard, meestal wereldlijke, overwegend minnelieder. De bundel is niet gedateerd noch gelokaliseerd. Naar de ene, anonieme hand te oordelen werd hij aangelegd in de tweede helft van de achttiende eeuw. De tekst die hierna volgt is het oudste recapitulerende lied dat tot nu toe is opgedoken.

Wanneer men de inhoud ervan vergelijkt met die van de andere bekende liederen

(²), blijkt er enige overeenkomst met de liederen die door Vankenhove en Van de Wattijne gesignaleerd werden, vooral dan toch in de eerste strofe en in strofe 4. Als geheel echter blijkt het nu volgende lied sterk onafhankelijk te zijn:

1

Savonts in klaer maeneschyn,
Steekt mijnde meijd in 't venster mijn.
[mijnde = mijne ?]

Maeneschijn, venster mijn, wagnaer is,
Dat is de vogel, dat is de vogel,
Die bedriegelijk is,
Dat is de vogel en dat is de vis,
Die bedriegelijk is:

2

Dat is de Turk, en dat is de snavel,
En dat is onse kruijerswagen.
De Turk en de snavel,
En de kruijerswagen,
En de maneschijn, venster mijn,
Wagnaer is.
En dat is de vogel die bedriegelijk is.
En dat is de vis die bedriegelijk is.

3

Dat is de kok, en dat is de keuke,
Hier leijt knegt met de meijd
Aen 't beuke,
[beuke = neuken]

De kok in de keuke en de meijd.
Aen 't beuke,
En de Turk en de snavel,
enz.

4

Dat is de worst en dat is de rooster,
 En dat is onse meijd haer trooster,
 De worst en de rooster, en de meijd
 Haer trooster
 De kok en de keuke en de meijd
 Aen 't beuke,
 De Turk en de snavel,
enz.

5

Dat is te kort en dat is te lank,
 En dat is onse snijdersbank,
 Kort en lank, onse snijdersbank,
 De worst en de rooster,
 En de meijd haer trooster,
 De kok in de keuke en de meijd,
 Aen 't beuke,
 De Turk en de snavel,
enz.

6

Dat is het glas, en dat is de kan,
 En dat is onse verdronke man,
 Glas en kan, en de verdronken man,
 Kort en brok en de snijdersbank,
 De worst, enz.

7

Dat is de schipper en dat is de stok,
 En dat is onse gesegende brok,
 Schipper en stok, geseegende brok,
 Het glas en de kan, verdronken man,
 Kort en lank en de snijdersbank,
enz.

8

Dat is onse biere waere schous,
 Biere waere schous, ons schilt hangt er
 ous,
 Dat is de schipper, en dat is de stok,
 En dat is onse gesegende brok,
 Dat is het glas, en dat is de kan,
 En dat is onse verdronken man,
 Dat is kort, en dat is lank,
 En dat is onse snijdersbank,
 En dat is de worst, en dat is de rooster,
 En dat is onse meijd haer trooster,
 De kok in de keuke,
 En de meijd aen 't beuke,
 De Turk en de snavel,
 En de kruijerswagen, in de maneschijn,
 Ende venster mijn, en wagnaer is,
 Dat is de vogel, dat is de vis,
 Dat is de vogel die bedriegelijk is.

2. Volksvertegenwoordiger Eeman, een Gents 'Manneken' (1890)

De familie Eeman behoorde in de negentiende eeuw tot de vooraanstaande Gentse hogere burgerij. De vader, Achille, was voorzitter van het Gentse gerechtshof. Er waren vier kinderen in het gezin. De oudste zoon, Achille Albert, van beroep advocaat zoals zijn vader, werd reeds op veertigjarige leeftijd stafhouder van de Gentse balie. In 1886 werd hij op de katholieke lijst verkozen tot volksvertegenwoordiger voor het kiesarrondissement van Gent-Eeklo. Zijn mandaat in de Kamer ging

A. Eeman (Uit *Le Petit Bleu*, 7 april 1897)

niet onopgemerkt voorbij, maar dan wel niet wegens zijn uitzonderlijke inzet of verdiensten als parlementariër. Hij was een betwist figuur die geregeld door de oppositie werd aangevallen. Zoals de hem goedgezinde Gentse krant, *Le Bien Public*, op 9 december 1897 met verontwaardiging schreef: "il est peu de représentants qui ont ... été l'objet d'agresions plus injurieuses".

In de Kamer interesseerde Albert zich

voor zaken met een sterk wetgevend of juridisch karakter en op het terrein werd zijn competentie ook geapprecieerd. Maar thuis voelde hij zich er nooit. Het Gentse liberale blad, *Le Petit bleu*, karakteriseerde hem dan ook terecht als "cet avocat égaré dans la lutte des partis" (4.4.1897). Meer dan eens overwoog hij zijn mandaat op te geven en zich alleen aan de studie van het recht te wijden. In 1897 aanvaardde hij een functie als rechter bij het hoog Gemengd Gerechtshof in de Egyptische hoofdstad. Hij verzaakte wel, "par délicatesse", aan zijn parlementaire vergoeding, maar leverde zijn mandaat niet in, zodat zijn partij niet verplicht was tussentijdse, partiële verkiezingen te houden zo dicht bij 1898, het volgende verkiezingsjaar.

Zijn optreden in de Kamer zorgde ook geregeld voor hilariteit. In de reeds genoemde liberale krant wordt zijn verschijnen aldus ironisch beschreven en van een pentekening voorzien:

"Entre dans l'enceinte parlementaire, monte au bureau, va au banc ministériel serrer la main du ministre de la guerre ..., se précipite vers son siège, là-bas à droite, feuillette ses notes, consulte de gros dossiers; surement, il va parler, faire un grand discours; le pays a les yeux sur lui ... Et de toute cette agitation ne sort tout à coup qu'une simple interruption qu'il doit généralement rayer de l'*Analytique*".

Deze manier van doen, veel geblaat en weinig wol, een "forme particulière de l'activité parlementaire", zo gaat dezelfde krant verder, heeft hem reeds vroeger de bijnaam "Auguste", d.i. Pierrot, clown of hansworst van de Kamer bezorgd. Deze naam werd hem tijdens een openbare zitting naar het hoofd geslingerd. Maar daardoor was hij voor altijd lid van een "Augustenclub" geworden - zie het lied hieronder - "cet Auguste n'est point le 'loerik' traditionnel", zo voegt de *Petit Bleu* er vergoelijkend aan toe. Hij wordt er ook afgebeeld (zie de reproductie) met een belachelijk klein hoedje scheef op zijn kruin, een enorme vlinderdas en een veel te korte broek. Zoals de "August" in het circus. Bij de verkiezingscampagne van 1890 was hij te Gent reeds bekend als "den August" van de katholieken aldaar. Zijn politieke tegenstanders verspreidden een folio-blad met daarop een lied, getiteld "Een Manneken" geïllustreerd met een reeks pentekeningen (3).

Dit lied met in de titel een duidelijke verwijzing naar vertegenwoordiger Ee(n)man, was een recapitulerende tekst die verwees naar "Het manneken dat kakt" (str. 3). Hier is ook 'Een-manneken' dat "kunstelperten maakt / In de Kamers!".

De boodschap tot het kiezersvolk is heel discreet: men hoopt natuurlijk ertoe bij te dragen dat 'Auguste' bij deze verkiezing "op zijn gat" zal vallen (str. 6), "'zijn buis" (laatste str.) zal krijgen, m.a.w. niet verkozen zal worden.

De rolprent is hier vervangen door een stripverhaalachtige reeks afbeeldingen die de tekst omringen. Het recapitulerende karakter is niet duidelijk aangegeven, maar dit wijst erop dat de toehoorders met het genre voldoende vertrouwd waren.

De twee hiervoor gesignaleerde nieuwe 'Mannekes' bewijzen de grote populariteit te Gent van dit soort lied. Die was zo groot dat men gelegenheds- en spotliederen op hetzelfde stramien ging schrijven. Daarmee kon men gemakkelijk succes oogsten door de bekendheid van het genre bij het publiek dat men wilde bereiken.

3. 'Den Boel', de overspelige herbergier uit 't Galgenhuisje (1893)

In februari 1893 trok met de carnavalviering naar aloude gewoonte een stoet door de straten van Gent. Deze tocht of 'toer' was een jaarlijks weerkerende gelegenheid om spot- en schimpliederen te zingen en die dan op losse, langs één zijde bedrukte blaadjes te verspreiden. De lokale of nationale politiek en politici, maar ook andere, plaatselijk bekende personen werden bij die gelegenheid aan de kaak gesteld. Zij die zich om de ene of de andere reden in de kijker hadden gewerkt en daarbij publieke afkeuring hadden opgewekt, moesten het met de dolle carnavalfeesten ontgelden. Ze werden tot mikpunt gekozen voor allerlei

EEN MANNEKEN.

Vitgegeven door den - AUGUSTENCLUB -.

Hier is de goel, en daar is den boel,
en daar is Een-manneken in een' stoel,

REFREIN :

Taisez-vous là, Auguste
En uw muile die is just
Hier is Een manneken, Een manneken, Een manneken
Hier is Een-manneken die kunstelperten maakt
In de Kamers !

Hier is het kort, en daar is het lank,
en daar is Een-manneken in de bank.

Hier is een' boom, en daar een' tak,
en daar is Een-manneken die kakt.

Hier is een zwaard, en daar is een' staart,
en daar is n-m neken te paard.

Hier is een fret, en daar is een net,
en daar is Een-manneken in zijn bed.

Hier is een bad, en daar is een vat,
en daar is n-manneken op zijn gat.

Hier is een glas, en daar is een bas,
en daar is n-manneken in de kas.

Hier is een vel, en daar is eene bel,
en daar is n-manneken in de hel.

Hier is een' stok, en daar is een' rok,
en daar is n-manneken op den bok.

Hier is een roer, en daar is een' boer,
en daar is n-manneken op den loer.

Hier is een' bot, en daar is een' pot,
en daar is n-manneken in een sot.

Hier is eene maat, en daar is eenen raad,
hier vliegt Een-manneken op straat.

Hier is een muis, en daar is een huis,
hier is Een-manneken zijn' buis.

Attends je vians riep Auguste
Travillons zei Auguste
En nu aan 't werk zei Auguste.

Gent, drukk. H. De Laerd.

DEN BOEL

Hier is dat boeleke dat boeleke dat boeleke
Hier is dat boeleke dat uit vrijen gaat, naar de Mand

Hier is den boel
En daar is zijn smool
En daar is de meid zen doel
En den boel, en zijn smool en de meid zen doel
Paul zei den boel
En hij schoot in haren doel Refr.

Hier is de pop
En daar een ezelskop
En zoo trekken ze samen op
En de pop, en de kop, en ze trekken samen op,
En den boel
En zijn smool
En de meid zen doel.
Hihan, balkt het beest
En zijn steertje draait om 't meest Refr.

Hier is het salon
Daar de meeting van Janson
Maar hij had liever bonbon
Het salon en Janson maar hij had liever bonbon en de pop
En de kop en ze trekken samen op
En den boel en zijn smool en de meid zen doel
Crebleu! riep den boel,
't is zoo zacht, wat ik hier voel. Refr.

Hier een bloemenmand
En daar eenen sergeant
En daar trekt hij langs dien kant
En de mand, de sergeant die er trekt langs dien kant
Het salon en Janson, maar liever bonbon en de pop
En de kop, en ze trekken samen op
En den boel en zijn smool en de meid zen doel
Gare à vous! oude zot,
Of ik loop 't zeggen naar uw kot. Refr.

Hier is een huis
En daar de meid haar muls.
En daar boven in 't geheel niet pluis
En een huis, en een muls, en daarboven is 't niet pluis
En de mand, de sergeant die er trekt langs dien kant
Het salon en Janson, maar liever bonbon, en de pop
En de kop, en ze trekken samen op
En zijn smool en de meid zen doel
Verdomden boel, heb u koel
Of ik smijt u op uw smool. Refr.

Hier is het toilet
En daar is het bed
En daar heeft hij zich opgezet
Het toilet en het bed en hij heeft er hem opgezet
En een huis en een muls en daarboven is 't niet pluis
En de mand, de sergeant die er trekt langs dien kant
Het salon en Janson maar liever bonbon en de pop
En de kop en ze trekken samen op
En de boel en zijn smool en de meid zen doel
't Doet mij deugd, zei den boel
En het schuim stond op zijn smool. Refr.

Hier is de straat
En daar die vuile maat
En daar een felle soldaat
En de straat en de maat en de felle soldaat
En 't toilet en het bed en hij heeft er hem opgezet
En een huis en een muls en daarboven is 't niet pluis

En de mand, de sergeant die trekt langs dien kant
Het salon en Janson maar liever bonbon en de pop
En de kop en ze trekken samen op
En den boel en zijn smool en de meid zen doel
Halt riep de sergeant
Den bloeten sabel in d'hand. Refr.

Hier is de vlucht
En daar woont den bucht
En daar staat een boeleke dat zucht
En de vlucht en den bucht en dat boeleke dat zucht
En de straat en de maat en de felle soldaat
En 't toilet en het bed en hij heeft er hem opgezet
En een huis en een muls, en daarboven is 't niet pluis
En de mand, de sergeant die er trekt langs dien kant
Het salon en Janson maar hij had liever bonbon en de pop
En de kop en ze trekken samen op
En den boel en zijn smool en de meid zen doel.
Sergeant! wil mij aanhooren
Of ik ga mij gaan versmooren. Refr.

Hier is de mort
En daar een vuile schort
Die zijn vrouwe doot te kort
En de mort en de schort die zijn vrouwe doot te kort
En de vlucht en den bucht en een boeleke dat zucht
En de straat en de maat en de felle soldaat
Het toilet en het bed en hij heeft er hem opgezet
En een huis en een muls en daarboven is 't niet pluis
En de mand, de sergeant die er trekt langs dien kant
Het salon en Janson maar liever bonbon en de pop
En de kop en ze trekken samen op
En den boel en zijn smool en de meid zen doel
'A genoux! riep de plot
Of ik maak u hier kapot. Refr.

Hier is een wijf
En daar veel gekijf
Voor een dik versloten lijf
En een wijf en gekijf voor een dik versloten lijf
En de mort en de schort die zijn vrouwe doot te kort
En de vlucht en den bucht en een boeleke dat zucht
En de straat en de maat en de felle soldaat
Het toilet en het bed en hij heeft er hem opgezet
En een huis en een muls en daarboven is 't niet pluis
En de mand, de sergeant die er trekt langs dien kant
Het salon en Janson maar liever bonbon en de pop
En de kop en ze trekken samen op
En den boel en zijn smool en de meid zen doel.
Ann de galg! zei dat mensch
Wij volbrengen haren wensch. Refr.

Hier een procureur
En daar den boel te leur
En daar wees men hem de deur
De procureur, hij te leur, en daar wees men hem de deur
En een wijf en gekijf voor een dik versloten lijf
En de mort en de schort die zijn vrouwe doot te kort
En de vlucht en den bucht en een boeleke dat zucht
En de straat en de maat en de felle soldaat
Het toilet en het bed, en hij heeft er hem opgezet
En een huis en een muls en daarboven is 't niet pluis
En de mand, de sergeant die er trekt langs dien kant
Het salon en Janson maar liever bonbon en de pop
En de kop en ze trekken samen op
En den boel en zijn smool en de meid zen doel
Hi hi hi, zei de man
En dat komt er allemaal van. Refr.

Gedicht door Petrus De Vogelaere.

U. GENT, Sig. G. 19069

spottende dichterlijke ontboezemingen en waren een bijzondere soort charivari. In februari 1893 werd een blaadje verspreid met de titel "Den Boel" (4). Deze persoon was blijkbaar te Gent algemeen

bekend, want noch zijn naam noch zijn beroep worden vermeld. Dat was toen blijkbaar totaal overbodig. Iedereen wist dat de geviseerde eigenlijk Joseph Ernest Maria Boelaert heette - hij noem-

de zichzelf Ernest. In 1893 was hij de achtentwintigjarige (° 1865) uitbater van de bekende, piepkleine herberg Het Galgenhuisje op de Groentenmarkt nr. 8 (°). Of hij al dan niet gehuwd was, heb ik niet opgezocht. Feit is dat hij ter gelegenheid van die Gentse carnaval met zijn omkering van de in het gewone leven geldende waarden, ervan verdacht wordt zijn appreciërend en geïnteresseerd oog te hebben laten rusten op de waardin of de meid uit de herberg "De Mand", d.i. 't Goude Mandeken op de Hooiaard, slechts een paar stappen van het Galgenhuisje verwijderd (°).

Het lied is heel vlot geschreven, vermakelijk en met een duidelijke erotische inslag. De "Boel" wordt aan ons voorgesteld als een jongeman met goedwerkende hormonen die erop uit was de bazin uit het Goude Mandeken te versieren. Althans zo stelt de tekst het voor, zoals uit een paar citaten moge blijken: "Pan! zie den boel / En hij schoot in haren doel". Hij roept opgetogen: "Crébleu ! riep den boel, / 't Is zoo zacht wat ik hier voel" en grijnslacht: "'t Doet mij deugd, zei den boel / En het schuim stond op zijn smoel"!

Uitzonderlijk bij dit soort liederen is dat de naam van de dichter vermeld staat. Onderaan de tweede kolom lezen we op ons blaadje "Gedicht door Petrus de Vogelaere" en op sommige bewaarde exemplaren van het liedblaadje staat daaronder nog gedrukt: "Landbouwer Halewijn Drongen".

Wat het lied ook nu nog de moeite waard maakt om hier even gesignaleerd te worden, is het feit dat ook dit een typisch Gents, recapitulerend lied is. In tegenstelling tot het Eeman-lied is het een volledig, expliciet uitgewerkte versie waarbij in elke nieuwe strofe al de vorige in omgekeerde volgorde samengevat staan, zoals men, naar ik hoop, op de hierbijgevoegde sterk verkleinde reproductie nog voldoende goed kan nagaan.

NOTEN

- 1 VANKENHOVE (R.) en LEPAGE (A.). *Het Volksleven in het Straatlied*. Gent, 1932, p. 177-181; VAN DE WATTIJNE (M.). Volksliederen en -rijmpjes opgetekend te Bassevelde. *OvZ* 7, 1932, p. 92-95; STEPMAN (H.). De Vogel en de Visch (In de Maneschin). *OvZ* 8, 1933, p. 138-140; DEPOORTER (R.). Het Manneken. Wetenswaardigheden over rekapitulerende liederen. Oost- en Westvlaams Kontakt. *OvZ* 44, 1969, p. 158-170; VAN DER LINDEN (R.). Rekapitulerende liederen. Twee nieuwe Mannekes. *OvZ* 47, 1972, p. 52-61 en BRAECKMAN (W.L.). 'Den Aap in zijn Kot': Een nieuw recapitulerend lied. *OvZ* 61, 1987, p. 13-17.
- 2 Zie de vergelijkende tabel bij VAN DER LINDEN (R.). Op.cit. *OvZ* 47, 1972, p. 58-59.
- 3 UNIVERSITEIT GENT, BIBLIOTHEEK. *Vliegende Bladen*, Reeks I, doos 38. Ook Karel WAERI schreef en zong een spotlied over Eeman, getiteld "Taisez-vous Auguste": *Verzameling der volledige kluchtige en politieke Lieder*. Gent, 1899, p. 272-273.
- 4 Een ex. is bewaard in de bibliotheek U. GENT. Sig. G 19069.
- 5 KERCKHAERT (N.). *Oude Vlaamse Herbergnamen*. Gent, 1979.
- 6 Cf. *Wegwijzer van Gent* 1893.